

”MENNEISYYS ON TIE, JONKA OLEMME TEHNEET MAISEMAAN”

Nostalgia ja ekokriisi Emmi Itärannan romaanin
Kuunpäivän kirjeet kerronnassa

Jessica van Leeuwen
Kandidaatintutkielma
Kirjallisuus
Musiikin, taiteen ja kulttuurin
tutkimuksen laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2024

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä Jessica van Leeuwen	
Työn nimi "Menneisyys on tie, jonka olemme tehneet maisemaan" : Nostalgia ja ekokriisi Emmi Itärannan romaanin <i>Kuunpäivän kirjeet</i> kerronnassa	
Oppiaine Kirjallisuus	Työn laji Kandidaatintutkielma
Aika Kevät 2024	Sivumäärä 25
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tarkastelen tutkielmassani Emmi Itärannan tieteisromaanin <i>Kuunpäivän kirjeet</i> (2020) kerrontaa. Tutkin, millaisin kerronnallisin ja rakenteellisin keinoin romaani ilmaisee nostalgiaa. Lisäksi tutkin, mitä asioita romaani nostaa esille ekokriisistä ja siihen liittyvistä tunteista nykykontekstissa, jossa ekokriisin vaikutukset ovat merkittäviä.</p> <p>Hyödynnän narratologian ja ekokritiikin tutkimussuuntauksia. Nostalgian alakäsitteinä käytän pohdiskelevan nostalgian sekä solastalgisten kokemusten käsitteitä. Pohdiskelemaan nostalgiaan liittyvä menneisyyden sirpaleiden kerääminen ilmenee etenkin päähenkilö Lumin kerronnassa. Solastalgisilla kokemuksilla viitataan maapalloa kohtaan koettuun koti-ikävään ja muihin ekokriisin aiheuttamiin tunteisiin.</p> <p>Teoksen nostalgia ilmenee myös teoksen kirjeromaanin kaltaisessa rakenteessa, jossa on useampi aikataso. Fiktiivinen kustantaja saattaa Lumin kirjoittamat kirjeet julkaisukuntoon ja liittää fiktiiviseen "dokumenttikokoelmaan" sähköpostiviestejä sekä muita kirjeiden kontekstia avaavaa materiaalia. Käytän toimittajakertojen käsitettä kuvaamaan tätä kerronnallista keinoa. Muita analyysissä esille nousevia kerronnallisia keinoja ovat analogiat sekä henkilöiden ja kertojien diskurssit.</p> <p>Ekokritiikin avulla nostan esille sekä teoksessa ilmeneviä tapoja suhtautua ekokriisiin että keinoja selviytyä kriisissä. Ilmastofiktiolle tyypillisesti teos sisältää ajankohtaisia tosiasioita ekokriisistä sekä esittää mahdollisia yhteiskunnallisia kehityskulkuja. Itärannan ekokriisiä ja nostalgiaa monipuolisesti käsittelevä teos voi johdatella lukijaa pohtimaan maailman tilaa ja sen herättämiä tunteita.</p>	
Asiasanat dystopiat, ekokatastrofit, ekokritiikki, narratologia, nostalgia, tieteiskirjallisuus	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	KESKEISET KÄSITTEET JA MENETELMÄT	3
2.1	Nostalgia.....	3
2.2	Narratologia.....	5
2.3	Ekokritiikki.....	7
3	NOSTALGIA <i>KUUNPÄIVÄN KIRJEIDEN</i> KERRONNASSA	9
3.1	Teoksen rakenne ja toimittajakertojan rooli.....	9
3.2	Lumin pohdiskeleva nostalgia	11
3.3	Henkilöiden välinen viestintä	14
4	EKOKRIISI JA TUNTEET <i>KUUNPÄIVÄN KIRJEISSÄ</i>	17
4.1	Solastalgiset kokemukset	17
4.2	Kriisissä selviytymisen keinoja	19
5	PÄÄTÄNTÖ.....	22
	LÄHTEET	24
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Tutkin kandidaatintutkielmassani Emmi Itärannan avaruuteen sijoittuvaa tieteisromaania *Kuunpäivän kirjeet* (2020), joka yhdistää ilmastofiktioita ja kirjeromaanin lajipiirteitä. Teos kertoo päähenkilö Lumi Salon pyrkimyksestä löytää kadonnut puolisonsa Sol Uriarte. Teoksessa keskeinen teema ja tunnelma on nostalgia, joka välittyy Lumin kerronnassa kaipuuna sekä kadonnutta kumppaniaan että kotiplaneettaansa Maata kohtaan. Tutkimukseni tavoitteena on tarkastella nostalgiaa romaanin kerronnassa ja avata sen kytköksiä ekokriisiin.

Teos on teemoiltaan ajankohtainen, sillä siinä luodaan ekodystopialle tyypillistä uhkakuvaa siitä, mitä ilmastonmuutoksen eskaloituessa ihmiskunnalle voisi tapahtua. Romaanissa ihmiskunta on aloittanut aurinkokunnan kolonisaation. Luonnonvaroja louhitaan koskemattomilta planeetoilta teollisuuden käyttöön. Ne, jotka vielä asuvat maapallolla, tahtovat pois, sillä lämmennyt ilmasto ja saastunut ympäristö aiheuttavat levottomuuksia ja terveysongelmia. Toisaalta kuvaukset teknologian edistyksestä ja tieteellisistä saavutuksista ovat utopistisia. Tarinan maailmassa on onnistuttu rakentamaan avaruuteen sylinteri- ja kupolikaupunkeja, joissa asuvat ihmiset pystyvät elämään tyydyttävää elämää lähes Maan kaltaisissa olosuhteissa. Lopulta ekoterrorismista syytetty ympäristöjärjestö Kivenkääntäjät palauttaa laittomin keinoin elinvoimaisen luonnon maapallolle.

Ekokriisi on ajankohtainen aihe niin tieteellisessä tutkimuksessa kuin dystopiakirjallisuudessa, joka on nopeasti yleistynyt laji 2000-luvun suomalaisessa kirjallisuudessa. Itärannan esikoisromaanin *Teemestarin kirja* (2012) sai ilmestyessään huomiota ja tunnustusta sen virtaavan kerronnan ansiosta sekä pyrkimyksestä vaikuttaa lukijoidensa ympäristöasenteisiin. (Lahtinen 2023.) Lähes kymmenen vuotta myöhemmin ilmestyneen *Kuunpäivän kirjeet* -teoksen tarkastelu voi nostaa esiin yhä tuoreempia näkökulmia ekokriisiin ja siihen liittyvien tunteiden ja asenteiden käsittelyyn nykykirjallisuudessa. Nostalgia on puolestaan kulttuurissa vaikuttava, ikaikainen ilmiö: “[--] ihmiset ovat oletettavasti aina tunteneet epävarmuutta nykyhetken edessä ja hakeneet lohtua menneisyyteen sijoittuvista myyteistä.” (Vihma 2021, 8.) Nostalgian ja ekokriisin tarkastelun yhdistäminen ja soveltaminen nykykirjallisuuden tutkimukseen sopii tämän hetken tieteelliseen keskusteluun. Lähestyn tutkimusta hyödyntäen narratologista ja ekokriittistä näkökulmaa.

Kuunpäivän kirjeet sisältää monia eri tekstilajeja. Suurin osa teksteistä koostuu päähenkilö Lumin kirjoittamista muistikirjamerkinnöistä, jotka hän osoittaa sekä itsensä että kumppaninsa luettavaksi, kunhan hän ja Sol tapaisivat jälleen. Romaanissa on kuitenkin kehys: fiktiivinen kustannustoimittaja kokoaa "dokumenttikokoelman" julkaistavaksi kirjaksi fiktiivisessä maailmassa. Tämä ja monet muut vähitellen paljastuvat yksityiskohdat vihjaavat Lumin ja Solin merkittävydestä fiktiivisen maailman historiankirjoituksessa. Lumin yksityisestä tekstistä tulee julkista, kun historiallisen henkilön päiväkirjan lukeminen kiinnostaa myöhempiä sukupolvia. Lisäksi dokumenttikokoelmaan on liitetty esimerkiksi fiktiivisiä uutisartikkeleita, haastatteluja, tietotekstejä sekä sähköpostiviestejä, joita henkilöt lähettävät toisilleen. Kaikki tekstit osallistuvat teoksen kerrontaan ja tuovat siihen erilaisia näkökulmia ja diskursseja.

Käytän tutkimuksen menetelmänä kontekstualisoivaa lähilukua. Yhdistän nostalgian narratologiseen tarkasteluun ekokritiikin lähestymistapoja. Minua kiinnostaa teoksessa nostalgian kytkeytyminen henkilöiden kerrontaan. Tutkin lisäksi, mitä romaanin kerronta nostaa esille ekokriisiin liittyvistä tunteista – pääasiassa maapalloon kohdistuvasta nostalgiasta, mutta myös esimerkiksi toivosta ja lohdusta. Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Millaisin kerronnallisoin ja rakenteellisin keinoin Itärannan romaani ilmaisee nostalgiaa?
2. Mitä asioita Itärannan romaani nostaa esille ekokriisistä ja siihen liittyvistä tunteista nykykontekstissa?

2 KESKEISET KÄSITTEET JA MENETELMÄT

2.1 Nostalgia

Kuunpäivän kirjeiden omistuskirjoituksessa lukee: “Kaikille kotinsa kadottaneille” (*Kuunpäivän kirjeet*, 5; tästä eteenpäin KK; alkuperäinen kurssiivi). Lumin kerronnassa kaipuu, nostalgia ja kodittomuuden tunne suuressa avaruudessa ovat kerronnan läpäiseviä teemoja ja henkilölle keskeisiä mielentiloja.

Sana nostalgia syntyy kreikankielisistä sanoista *nostos* (kotiinpaluu) ja *álgos* (kipu). Termi on syntynyt alun perin lääketieteelliseen käyttöön kuvaamaan lamauttavaa koti-ikävää. (Vihma 2021, 8.) 1600-luvun lopulta 1800-luvun lopulle nostalgiaa pidettiin vaikeana sairautena, ja nostalgian vallassa olevia ihmisiä saatettiin pitää oikeudessa syyntakeettomina tai vapauttaa sotilaspalveluksesta. Nykyaikana nostalgiaa ei enää tunneta diagnosoitavissa olevana mielen sairautena, vaan terveydelle harmittomana koti-ikävänä tai kaipauksena rakkaisiin paikkoihin menneisyydessä. (Pietikäinen 2013, 136–137.)

Nykyinen nostalgia voidaan liittää modernin maailman muutosvauhtiin. Nopean teknologisen kehityksen ansiosta moderni ihminen elää maailmassa, jossa kodiksi koettu ympäristö muuttuu jatkuvasti. Kaipuu ei kohdistu vain paikkaan tai maisemaan, vaan nostalgiaan sisältyy myös arkipäivän kokemusten, elämänrytmin ja ihmisten välisen vuorovaikutuksen muistelu. (Vihma 2021, 8–9.) Teknologian kehitys ja digitalisaatio vaikuttavat suuresti näihin elämänalueisiin. Esimerkiksi tietokoneiden ja älypuhelinien yleistymisen ovat mullistaneet ihmisten arkielämää ja tapaa jäsentää maailmaa vain muutamassa vuosikymmenessä. (Vihma 2021, 102–104.)

Teknologia voi itsessään olla nostalgista. Esimerkki siitä on valokuvaamisen kulttuuri. Valokuvien määrä on lisääntynyt digitalisaation myötä räjähdysmäisesti (Vihma 2021, 105). Niillä on muistin kannalta nykykulttuurissa tärkeä osa:

“Valokuvan kohde on samanaikaisesti sekä poissa että läsnä, kuvana katsojan edessä. Samalla tavalla nostalgian kohde on sekä poissa että läsnä (kokijan mielikuvituksessa). Muistelemisen muodot ja nostalgia riippuvat laajalti käytössä olevista teknologioista.” (Vihma 2021, 105.) Sosiaalisen median myötä valokuvan rooli on myös sosiaalistunut, kun kuvaa jaetaan suuremmalle yleisölle. Digitaalisen viestinnän aikakaudella nostalginen kuluttaminen on helppoa, ja lähimenneisyyden kulttuurituotteet ovat laajasti saavutettavissa. (Vihma 2021, 106, 233.)

Kuunpäivän kirjeissä Lumi elää vuotta 2168, jossa teknologian kehitys on jatkanut nopeaa kasvuaan. Teoksessa on runsaasti uutta teknologiaa, ja on tapahtunut suuria tieteellisiä läpimurtoja, jotka mahdollistavat elämän toisilla taivaankappaleilla. Nostalgian vaikutus on romaanin yhteiskunnassa suuri. Ihmisten arki on riippuvainen nostalgisesta teknologiasta, joka jäljittelee entisiä maapallon maisemia, elämänrytmejä ja elämäntapoja. Valokuvista on edetty yhä moninaisempiin ja todentuntuisempiin tapoihin muistella elämää maapallolla.

Kaipuu takaisin ihmiskunnan alkukotiin on romaanissa eräänlainen kansantauti ja ylisukupolvinen trauma, jota kutsutaan “alkukotisyndroomaksi”. Kaipuu kotiin ilmenee monilla ihmisillä vahvana fyysisenä kipuna tai lamaanuksena, eräänlaisena sielun sairautena, joka muistuttaa nostalgian alkuperäistä lääketieteellistä määritelmää. Nostalgiaa koetaan suuressa mittakaavassa, sillä välimatkat taivaankappaleiden välillä ovat pitkiä, ja muisteltavaa on yhä useamman sukupolven takaa. Ensimmäisen Marsiin muuttaneen sukupolven teknologia vaikuttaa Lumista nostalgiselta, ja toisaalta romaani sisältää viittauksia esimerkiksi 2000-luvun popmusiikista 1900-luvun runouteen ja muinaisiin mytologioihin asti.

Ekokriisin aikakaudella puhutaan myös solastalgiasta, joka on nostalgialta johdettu käsite. Se viittaa kaipuuseen kodiksi koettua luonnonympäristöä kohtaan. Solastalgiiaan liittyy kokemus omaan identiteettiin liitetyn ympäristön tuhoutumisesta tai ei-toivotusta muutoksesta. Sen aiheuttajia voivat olla niin luonnonkatastrofit kuin ihmisen toiminta. (Albrecht 2010, 227–229; Pihkala 2017, 75.) Solastalgian poteminen liitetään usein alkuperäiskansoihin. Toisaalta solastalgiaa on kritisoitu kolonialistisena käsitteenä, joka vie keskustelussa huomion pois alkuperäiskansojen itse sanoittamista tunteista. (Galway ym. 2019.) Ylipäätään ympäristöön liittyviä tunteita on hankala käsitteellistää, ja niitä kutsutaan monilla eri nimityksillä. Solastalgian lisäksi puhutaan muun muassa ympäristöahdistuksesta ja ympäristösurusta. Tutkimuksissa kuitenkin harvoin määritellään tarkasti, miten tällaiset rinnakkaiskäsitteet eroavat solastalgiasta. (Galway ym. 2019; Pihkala 2017, 22.) Itärannan romaanissa ihmiset kokevat monimutkaista nostalgiaa Maata kohtaan, ja kaipuu kohdistuu niin luonnonmaisemiin kuin esimerkiksi menneisyyden kulttuurituotteisiin. Nostalgian tyyppi on sellainen, jota reaali maailmassa ei tällä hetkellä koeta, sillä teoksessa nostalgiaa koetaan Maan ulkopuolelta käsin. Koska termi solastalgia yleensä liitetään koti-ikävään ihmisen yhä asuessa kodissaan (Pihkala 2017, 75), päädyn sen sijaan käyttämään analyysissäni termiä *solastalgiset kokemukset*, kun kuvaan ekokriisiin liittyvää nostalgiaa ja

kaipuuta. Galway ym. (2019) käyttää englanniksi vastaavaa käsitettä *solastalgic experiences* kuvaamaan solastalgiaan liitettävien tunteiden moninaisuutta.

Romaanin temaattinen nostalgia kietoutuu kerrontaan ja romaanin rakenteeseen. Lumi muistelee ja analysoi omaa elämäänsä kirjoittamalla. Hän toteuttaa pohdiskelevaa nostalgiaa, joka merkitsee nostalgian inspiroimaa itsetietoista luovaa ajattelua. Pohdiskeleva nostalgia hyväksyy totuuden häilyvyyden ja monitulkintaisuuden. Kulttuurintutkija Svetlana Boymin mukaan pohdiskelevaan nostalgiaan liittyy kotiinpaluun mahdottomuus, muistin vajavaisuus sekä menneen maailman sirpaleiden kerääminen. (Vihma 2021, 195.) Lumi kertoo tarinaansa itselleen ja Solille sellaisena kuin hän itse sen kokee, ja hän etsii muistoistaan vihjeitä ja tiedon sirpaleita, jotka voisivat auttaa häntä löytämään Solin. Hän kuitenkin tiedostaa muistin epäluotettavuuden ja hyväksyy sen, että totuudesta on monia eri versioita. Tiedon häilyvyys tulee esille myös Solin ja muiden kirjoittajien teksteistä, joissa eri maailmankuvat ovat edustettuina. Lumilla on yhteys henkimaailmaan, ja hän harjoittaa sielunparantajan ammattia, kun taas Sol on kasvitieteilijä, joka havainnoi maailmaa luonnontieteen näkökulmasta. Pohdiskeleva nostalgia ja muistin rooli ovat keskeisessä osassa Lumin kerrontaa ja henkilöahmoa. Romaanissa edustetut nostalgian eri ilmenemismuodot kietovat yhteen henkilökohtaisen muistin ja kaipuun sekä yhteiskunnallisen kriisin ja trauman.

2.2 Narratologia

Strukturalismin pohjalta kehittynyt narratologia kiinnittää huomiota kertovan tekstin rakenteisiin ja piirteisiin (Kreiwirth 2010, 379). Narratologia on laaja ja heterogeeninen tutkimuskenttä, joka on haarautunut useampaan suuntaan. Strukturalismiin perustuva klassinen narratologia on keskittynyt kehittämään kerronnalle universaalia teoriaa ja systemaattista käsitejärjestelmää. Pyrkimystä universaaliuteen ja kontekstin huomiotta jättämisestä on myöhemmin kritisoitu. Reaktiona klassiselle narratologialle kehittyi jälkiklassinen narratologia, joka pitää kontekstia tärkeänä luentaa muovavana seikkana. Jälkiklassista narratologiaa voidaan pitää kattokäsitteenä kasvavalle joukolle erilaisia lähestymistapoja kertomuksen tutkimukseen (Herman & Vervaeck 2010, 450; Tammi 1992, 179.) Tässä tutkimuksessa näkökulmani narratologiaan on jälkiklassinen. Menetelmäksi muodostuu kontekstualisoiva lähiluku, jossa yhdistän kerronnan läheiseen tarkasteluun kertomuksen ulkopuolella olevan kontekstin.

Kuunpäivän kirjeiden rakenne läpäisee monta tekijyyden ja lukijuuden tasoa. Aikatasojen vaihtelu puolestaan kytkeytyy nostalgian ja muistelun teemoihin. Käyttämäni narratologiset käsitteet kohdistuvat etenkin dokumenttikokoelman rakenteen käsittelyyn: aikarakenteisiin ja kerronnallisiin hierarkioihin. Kertovassa fiktiossa hierarkkinen rakenne muodostuu 1) henkilöiden, 2) kertojien ja 3) tekstin tasoista (Tammi

1992, 10). Henkilö havaitsee fiktiivisen maailman, kertoja kertoo näistä havainnoista, ja teksti esittää, *miten* kertoja sen kertoo. Tekstiä voidaan myös kutsua kertojan diskurssiksi. Rakenteet voivat kuitenkin olla tätä perusmallia monimutkaisempia, kuten se Itärannan romaanissa on. Henkilöt voivat olla kertoja, kertoa kertomukseen opotetun sisäkkäisen tarinan tai kertoa omaelämäkerrallisesti menneestä itsestään. (Tammi 1992, 10–11, 31.) Lumi kirjoittaa omaelämäkerrallisesti itsestään ja muista henkilöistä. Hänen menneisyyden minänsä on alisteinen hänen kirjoittavalle minälleen, ja muiden henkilöiden diskurssit välittyvät Lumin muistikirjassa hänen siteeraamiseen. Kerronnan hierarkiassa vielä ylempänä on kuitenkin dokumenttikokoelman fiktiivinen tekijä, jonka valitsemalle tekstien esitysjärjestykselle kertomuksen kokonaisuus on alisteinen.

Teoksen fiktiivisen tekijän käsittelyssä käytän Mikko Keskinen (1993, 152) kehittämää toimittajakertojan käsitettä, joka merkitsee kertomuksessa agenttia, joka ei muuten osallistu kerrontaan tai tapahtumiin, mutta saattaa teoksen julkaisukuntoon. Toimittajakertoja on vastuussa teoksen periteksteistä – teosta välittömästi ympäröivästä materiaalista – jotka ovat osa teoksen kokonaisuutta. Esimerkiksi omistuskirjoitus, huomautukset, epigrafit ja otsakkeet ovat peritekstejä. (Keskinen 1993, 147, 153.) *Kuunpäivän kirjeissä* toimittajakertoja tekee itsensä ja samalla yleisönsä¹ näkyväksi. Romaani jakautuu kolmeen osaan, josta jokainen alkaa sitaatilla tosimaailman lyriikasta. Esimerkiksi kolmannen osan epigrafi lainaa Eino Leinon helkavirttä “Auringon hyvästijättö”, mutta lähdeviite on kokonaan sepitettä: “Hertta Niemeläinen (toim.): *Uni kietoi sinut: annotoitu valikoima 1900-luvun suomalaista runoutta*. Helsinki: Ursa Minor 2107.” (KK, 305; alkuperäinen kursiivi.) Fiktiivinen lähdeviite jäljittelee kirjallisuuden nimeämisen ja viittaamisen konventioita. Tulevaisuuteen sijoittuva vuosiluku 2107 lainauksen lopussa on kuitenkin selvä todellisesta maailmasta vieraannuttava tekijä. Niin sanottuja ei-fiktiivisiä lähdeviitteitä teoksessa ei ole.

Kerronnan rakenteellisten keinojen lisäksi tarkastelen kielen ilmaisutapaa eli kertojien ja henkilöiden diskurssia. Kertojien subjektiiviset näkökulmat välittävät eri asenteita ja maailmankuvia, ja tekstissä saattaa kertojasta riippuen olla erilaisia tyyli-piirteitä. Henkilön yksilöllinen tyyli voi ilmaista henkilön sosiaalisia suhteita ja ominaisuuksia, kuten yhteiskunnallista asemaa, taipumuksia, ajatuksia ja tunteita (Rimmon-Kenan 1999, 83–84). Romaanin tyyli-piirteitä, kuten sanastoa, toistuvia motiiveja ja kuvakieltä voidaan lukea osana henkilön mielialaa tai henkilön tapaa projisoida omaa tilannettaan ulkopuoliseen maailmaan (Tammi 1992, 50–51).

Tähän liittyy analogian käsite, jota pidän kiinnostavana kerronnan keinona *Kuunpäivän kirjeissä*. Rimmon-Kenanin mukaan analogia ei ole suora luonnehdinnan

¹ Yleisön käsite (eng. *narratee*) merkitsee tässä tutkielmassa fiktion tasolla olevaa yleisöä, jolle kertoja osoittaa kerronnan. Toimittajakertoja ja yleisö ovat toisilleen todellisia, sillä he ovat ole-massa samassa tarinamaailmassa. *Narrateen* lisäksi voidaan puhua käsitteestä *narrative audience*, joka merkitsee roolia, johon teoksen todellinen lukija samaistuu. (Tammi 1992, 25; Rabinowitz 2010, 30.) Fiktiivisten lähdeviitteiden avulla todellinen lukija pääsee samaistamaan itsensä maapallon ulkopuolella tulevaisuudessa elävään yleisöön.

tyyppi, mutta se voi vahvistaa lukijan aiempia havaintoja henkilöstä. Esimerkiksi harmaan ja ikävän maiseman kuvaus voi vahvistaa lukijan havaintoja henkilön pessimistisestä persoonasta ja mielentilasta. Tällaisen analogisen maiseman lisäksi voidaan puhua analogisista nimistä sekä henkilöiden välisistä analogioista. (Rimmon-Kenan 1999, 87–91.) Nimi Lumi assosioituu puhtauteen, herkkyyteen ja suomalaisuuteen, ja se vahvistaa henkilön tulkinnassa näitä ominaisuuksia. Ekokriisin kontekstissa Lumin nimi viittaa myös menneisyyteen, sillä romaanin Suomessa lunta ei enää sada. Henkilöiden välinen analogia puolestaan viittaa siihen, kuinka kahden henkilön samankaltaisuus tai vastakkaisuus voi täsmentää kummankin ominaisuuksia (Rimmon-Kenan 1999, 90). Lumin ja Solin henkilöiden välillä on monia vastakkaisuuksia, kuten nimen merkitys, ammatti ja syntyperä. Kahden hyvin erilaisen henkilön rakkaus korostaa pitkien välimatkojen ylittämisen tematiikkaa.

2.3 Ekokritiikki

Ekokritiikin kiinnostuskohteita ovat esimerkiksi se, miten tietyssä kulttuurisessa kontekstissa ihmiset kokevat suhteensa ympäristöön, miten luonto määritellään ja millaisia kulttuurisia merkityksiä luonnolle annetaan. Ekokriittinen kirjallisuudentutkimus voi esimerkiksi kiinnittää huomiota kerronnan tai kertojan ekologisiin asenteisiin ja diskursseihin, näkökulmaan tai fokalisaatioon. Ekokritiikissä onkin kysytty, millainen kerronta tai luonnon representaatio voisi esittää ihmisen ja muun luonnon samantarvoisina, ja miten ihmiskeskeistä näkökulmaa voisi purkaa. (Heise 2010, 129–130.) Ekokriittinen kirjallisuudentutkimus on tähän mennessä keskittynyt eniten teoksiin, jotka käsittelevät temaattisesti luonnon tilaa, kuten apokalypsia ja pastoraalia (Buell, Heise & Thornber 2011, 435). Ihmisen aiheuttamaa ilmastonmuutosta käsittelevä kaukokirjallisuus eli ilmastofiktio (eng. *climate change fiction*, *cli-fi*) on lisännyt ekokritiikin suosiota huomattavasti 2010-luvulta lähtien (Johns-Putra 2016, 266; Lahtinen 2023).

Tieteiskirjallisuus on genre, jossa ekologisia teemoja käsitellään usein (Heise 2010, 130). Tieteiskirjallisuus, dystopia ja jälkiapokalypsi ovat läheisiä ja helposti ilmastofiktioon limittyviä genrejä, mutta kukin käsite painottaa hieman eri asiaa. Tieteiskirjallisuus kuvaa fiktiivisen maailman tieteellistä ja teknologista kehitystä, dystopia kuvaa negatiivista tulevaisuutta, ja jälkiapokalypsi kuvaa suuren katastrofin jälkeistä maailmaa. (Johns-Putra 2016, 268.) *Kuunpäivän kirjeissä* on piirteitä kaikista edellä mainituista. Romaanissa ilmastokriisin hillitsemisessä on epäonnistuttu, ja siinä kuvataan yhteiskunnallista kehitystä ilmastokatastrofin aikana ja sen jälkeen. Uudet teknologiset ratkaisut ja tieteen kehitys ovat romaanissa keskeisessä osassa. Tieteen ratkaisut avaruuden asuttamiseen ja ekosysteemien pelastamiseen tuovat toiseen toisaalta utopian piirteitä. Lisäksi teos liittyy tietesromaniin fantasiaa sie-lueläinten ja shamanismin kuvauksen myötä.

Teos yhdistää kiinnostavasti tieteisromaanille tyypillistä hämmästyttävän edistyksellistä teknologiaa, joka vieraannuttaa lukijaa todellisesta nyky-yhteiskunnasta (Stockwell 2010, 518–519), sekä todellisia ekokriisiin liittyviä faktoja, jotka puolestaan lisäävät teoksen realismia. Romaanissa käsitellään teemoja, jotka ovat ajankohtaisia ekokritiikissä. Toimittajakertoja on liittännyt teokseen artikkeleita fiktiivisestä tietosanakirjasta, jotka käsittelevät tosimaailmassa ajankohtaisia ympäristöaiheita, kuten esimerkiksi antroposeenia. Antroposeeni on laajasti käytetty mutta epävirallinen nimitys tämänhetkisellem geologiselle aikakaudelle, jota määrittelee ihmisen mittava vaikutus maailman ekosysteemeihin (Heise 2019, 276–277). Fiktiivinen artikkeli toteaa antroposeenista käydyn kiistan päättyneen “2030-luvulla, jolloin Kansainvälinen stratigrafia-komissio hyväksyi sen virallisella päätöksellä. Antroposeenin katsotaan alkaneen ensimmäisestä ydinkokeesta Uuden Meksikon autiomaassa vuonna 1945 [–]”. (KK, 302.) Ilmastofiktioille tyypillisesti teos yhdistää kerrontaan ympäristöön liittyviä tosiasioita, joiden avulla se kuvittelee mahdollisia tulevaisuuden kehityskulkuja (Lahtinen 2023).

Ilmastofiktio ekokriittinen tarkastelu voi tuottaa näkökulmia siihen, miten ekokriisi näyttäytyy kulttuurisena ilmiönä ja miten ekokriisin kanssa voidaan elää (Johns-Putra 2016, 267). Itärannan romaanissa ihmisten muutto eri puolille aurinkokuntaa on suora seuraus ekokriisin vaikutuksista, ja heidän on pakko elää sen kanssa, että Maan luonto on laajalti hävinnyt sukupuuttoon. Uudet teknologiset keksinnöt, nostalgisen kulttuurin kuluttaminen, terapian eri muodot ja ympäristöaktivismi ovat joitakin teoksessa esiintyviä tapoja lievittää solastalgisia kokemuksia. Luontoon liittyvän kuvaston merkitykset kerronnassa ovat luennassani tärkeässä osassa.

3 NOSTALGIA KUUNPÄIVÄN KIRJEIDEN KERRON- NASSA

3.1 Teoksen rakenne ja toimittajakertojan rooli

Teoksen rakenne muistuttaa historiallisen henkilön päiväkirjaa, joka julkaistaan myöhempanä aikana. Ekokriisin vaikutukset, avaruuden kolonisaatio ja Kivenkääntäjien ekoterrori-isku maapallolle ovat romaanin keskeisiä historiallisia kehityskulkuja. Lumin muistikirjaa voidaan pitää ensikäden lähteenä vaikean siirtymäajan kokemuk- sille. Sol on kuuluisa Kivenkääntäjien jäsen, ja hänen puolisonsa muistikirja on siksi- kin kiinnostavaa julkaistavaa. Dokumenttikokoelma ”Kuunpäivän kirjeistä” on saat- tanut tarinamaailmassa tulla jopa klassikko.

Fiktiivisenä julkaisuajankohtana ihmiset kärsivät yhä ekokriisin vaikutuksista ja siitä, että he asuvat eri puolilla aurinkokuntaa. Toisaalta ihmiskunnan edistymistä avaruudessa pidetään suurena saavutuksena. Elämä avaruudessa on kokoelman jul- kaisuhetkenä ehtinyt normalisoitua. Tekstistä välittyy niin sanottu marskeskeinen diskurssi, mikä kertoo siitä, että Marsista on tullut Maata vaikutusvaltaisempi pla- neetta. Toimittajakertojan huomautus selittää Marsin ajanlaskuun tottuneelle ylei- sölle, kuinka tulkita teoksen päiväyksiä:

Salo noudatti merkinnöissään yksinomaan Maan ajanlaskua, ilmeisesti siksi, että oli Maasta kotoisin ja se oli hänelle tapa säilyttää side kotiplaneettaansa. Autenttisuuden vuoksi päivämäärämerkinnät on tässä kokoelmassa säilytetty alkuperäisessä muodossaan. Muunnettaessa vuosilukuja järjestelmästä toiseen on muistettava, että Maan vuoden mitta on hieman alle puolet Marsin vuodesta. (KK, 10.)

Teoksen neutraalit asiatekstit ja selitykset luovat kontrasteja Lumin henkilökoh- taisten ja tunnepitoisten kirjeiden kanssa. Yleisö voi kokea Lumin muistoja kohtaan

sympatiaa, ehkä nostalgiaakin. Muutoin historiallisista tapahtumista on riittävän kauan, että niistä voidaan puhua raportoivaan sävyyn. Siitä huolimatta toimitus kunnioittaa sekä Lumia henkilönä että hänen autenttisia kirjeitään. Julkaisu ei myöskään maalaa Solista rikollista tai sorru sensaatiohakuisuuteen. Mukaan liitetyt tekstit on valittu muistikirjassa kuvattujen tapahtumien perusteella. Dokumenttikokoelma toimii sekä historiallisena lähteenä että taiteellisena lukukokemuksena. Lumin luova ilmaisu voi sekä valaista historiaa että koskettaa ihmisiä.

Lumin muistikirja kertoo tarinan, jolle sähköpostiviestit ja muut tekstit antavat kontekstia ja täydennystä. Lumi on romaanin pääasiallinen kertoja, johon suurin osa teoksen tunteista linkittyy. Muut tekstit vertautuvat siksi automaattisesti Lumin kerrotaan. Ne toimivat sen tausta- ja lisämateriaalina. Teoksen rakenne luo analogioita kertojien välille. Kun esimerkiksi sanomalehdessä kerrotaan, että ”liikenneyhteydet Maasta siirtokuntiin on toistaiseksi katkaistu karanteenisyyistä” (KK, 355), Lumi itse kertoo saman asian omasta näkökulmastaan tunteellisemmin: ”Vuosikymmeniin kukaan ei voi lähteä maapallolta tai saapua sinne siirtokunnista. Vuosikymmeniin en voi matkustaa kotiin ja syleillä vanhempiani [--].” (KK, 356.) Molempien tekstien sisällyttäminen teokseen tuo esille sekä historiallista kokonaiskuvaa että yksilön ajatuksia tapahtumista.

Teksteillä on useita aikatasoja. Lumi kirjoittaa muistikirjaa ensisijaisesti itselleen tarinamaailman vuonna 2168 helmikuusta kesäkuuhun. Kirjeissään hän matkaa kirjoitushetkestä kauas muistoihinsa sekä ennakoi tulevia tekemisiään. Hän haluaa näyttää muistikirjansa myöhemmin Solille, jotta voisi jakaa kokemuksensa tämän kanssa. Tapahtumien kehittyessä odottamattomaan suuntaan Lumi kirjoittaa ympäristöasioihin erikoistuneelle toimittajaystävälleen Enisa Karimille sähköpostiviestin, jossa ilmaisee haluavansa julkaista muistikirjansa suuremmalle yleisölle. Lumin tarve julkaista muistikirjansa on tapa jättää itsestään muisto historiaan ja tuoda hänen näkökulmansa tapahtumista ihmisten tietoon:

Ehkä kyse on tarpeesta varmistaa, että joku tuntee todellisen tarinan niiden väärin tarinoiden takana, joita Solista ja minusta tullaan kertomaan. Ehkä olen vain itsekeskeinen enkä siedä ajatusta siitä, ettei mikään todistaisi minun olleen täällä sitten, kun olen poissa. (KK, 368.)

Dokumenttikokoelman julkaisusta ja sisällöstä päätellen juuri Enisa on pannut julkaisuprosessin alulle. Lumin henkilökohtaisesti tuntenut journalisti on päässyt muistikirjan lisäksi käsiksi Lumin sähköpostiviesteihin. Tarinaa kehystävän dokumenttikokoelman painos kuitenkin ilmestyy niin myöhään, että romaanin toimittajakertojan on oltava eri henkilö kuin Enisa. Toimittajakertoja siis jää nimettömäksi, eikä hän osallistu kerrottuihin tapahtumiin. Oletettavasti dokumenttikokoelma julkaistaan noin vuonna 2312, johon teoksessa mainittu myöhäisin lähdeviittaus sijoittuu.

Toimittajakertojan tekemillä valinnoilla tarinan kehityksen suhteen on ratkaisevia vaikutuksia. Tekstien asettelu tiettyyn järjestykseen on myös toimittajakertojan

tekemä taiteellinen valinta, joka lisää kerrontaan jännitteitä. Muistikirjan kronologinen järjestys antaa asioiden paljastua vähitellen. Näin lukijan kokemus tulee lähemmäs Lumin kokemusta, jossa hän on aluksi epä tietoinen Solin olinpaikasta ja kohtalosta. Toisaalta lisäysten ansioista lukija on asioista välillä paremmin perillä kuin Lumi, sillä osa lisätyistä teksteistä ennakoi seuraavaa juonenkäännettä. Esimerkiksi Enisan lähettämä ”ERITTÄIN TÄRKEÄ” (KK, 281) sähköpostiviesti on dokumenttikokoelmassa tarinan aikaan nähden kronologisessa kohdassa, mutta Lumin ollessa transsissa päähenkilö itse ei pääse lukemaan sitä ajoissa.

Lumin muistikirja vuodelta 2168 on tarinan kehityksen näkökulmasta siis jo hyvin vanha. Todellinen lukija lähestyy tarinaa toisesta suunnasta. 2300-luku on todelliselle lukijalle pitkä aikaloikka, mikä on tyypillinen tieteiskirjallisuuden vieraannuttava kirjallinen keino. Monet tarinamaailman asiat ovat kuitenkin nykykontekstissa tunnistettavia. Ihmiset ja heidän tapansa kirjoittaa, puhua ja tuntea ovat tunnistettavia. Teos koskettaa 2020-luvulla elävää lukijaa aivan kuten 2300-luvulla tai myöhemmin elävää yleisöä. Todellinen lukija lukee fiktiivisen teoksen, joka kytkeytyy 2020-luvun kontekstissa ekokriisiin ja yhteiskunnan todellisiin kehityskuluihin. Myös 2300-luvun yleisölle ekokriisi on yhä ajankohtainen.

Teos käyttää typografisia keinoja erottaakseen tekstilajeja toisistaan. Lumin kirjeet muistikirjassa – ja muutama muu siihen liitetty teksti, kuten Enisan jakama resepti ja Solin kirjoittama paperikirje – jakavat saman typografisen ilmeen. Tekstejä yhdistää se, että ne on tarinamaailmassa kirjoitettu käsin. Kirjasintyyppi on helppolukuinen ja pehmeä (ks. liite 1). Toinen kirjasintyyppi, jota käytetään toimittajan huomautuksissa ja lisämateriaalissa on hieman pienempi ja paksumpi edelliseen kirjasintyyppiin verrattuna (ks. liite 2). Teokseen liitettyissä sähköpostiviesteissä käytetään pientä ja tasaista kirjasintyyppiä. Se erottuu selvästi muista kirjasintyypeistä ja tukee digitaalisen viestinnän vaikutelmaa (ks. liite 3). Tekstin visuaalinen vaihtelu selkeyttää eri tekstilajien lukemista ja tuo romaaniin sen dokumenttikokoelman tuntua, joksi sitä kutsutaan.

3.2 Lumin pohdiskeleva nostalgia

Lumin kirjoittaminen kumpuaa tarpeesta säilöä muistonsa Solia varten. Lumi on työnsä puolesta matkustettava pitkin aurinkokuntaa potilaiden luo, ja Sol käy tutkijatapaamisissa ja konferensseissa. Kun he eivät ole yhdessä, Lumi kirjaa tapahtumia muistikirjaan. Lumi on kokenut kirjoittaja, joka on täyttänyt jo useita muistikirjoja. Hänellä on siihen oma rutiininsa. Tyypillinen muistikirjamerkintä alkaa päiväyksellä ja kirjoituspaikan maininnalla (ks. liite 1). Merkinnoissa tavallisesti puhutellaan Solia heti alussa. Lumi tervehtii häntä nimellä, ja toistuva puhuttelun kaava on ”Sol, [rivinvaihto]”. Kerronta uppoo muistoihin, mutta se palaa merkinnän lopussa takaisin

Solia kohtaan koettuun kaipaukseen. Kirje saattaa päättyä esimerkiksi kysymykseen – “Sol, mitä Kivenkääntäjät sinusta oikein haluavat?” (KK, 180) – tai toivomuksella: “Kun avaan silmäni, olet luonani.” (KK, 45.)

Lumin kerronta on muistojen ja tunteiden inspiroimaa itseilmaisua, jota voisi kuvailla Boymin määrittelemäksi pohdiskelevaksi nostalgiaksi (ks. luku 2.1). Lumi suhtautuu menneisyyteensä havaintojen ja muistojen sirpaleina, joita hän hakee takaisin joko kirjoittamalla, menemällä transsiin tai “Kuunpäivän talon” avulla, joka on hänen ja Solin eräänlainen henkinen koti ja muistipalatsi (ks. luku 3.3). Menneisyyteen palaamisen mahdollisuus korvautuu jatkuvalla pyrkimyksellä täyttää muistin puuttuvia aukkoja: “Menneisyys on kartta, jonka kuvittelin kokonaan piirretyksi, mutta olen alkanut nähdä siinä tyhjiä aukkoja, joita yritän täyttää. (KK, 233.) Kirjoittamiseen uppoutuminen on tapa, jolla Lumi muistelee elämäänsä. Muistikirja on kirjaimellisesti muistamista varten. Se on myös tärkeää ajanvietettä, sillä matkustaminen taivaankappaleelta toiselle tai esimerkiksi Marsin eri kaupunkien välillä vie päiviä tai jopa viikkoja. Kirjoittaminen on Lumille eräänlaista eskapismia – hän kulkee mielessään toisiin paikkoihin kuin missä fyysisesti on. Olosuhteiden vuoksi hakeutuminen nostalgian kokemuksiin on myös oloa helpottava selviytymiskeino:

Minulla on edessäni pitkiä, joutilaita tunteja. Ne on täytettävä jollakin. Voin tuijottaa pimeyteen, ajatella ja antaa muistojen kulkea. Ne ovat aina läsnä, kuin tiheässä kasvavat muistojen puut, joiden takana on uusia ja uusia, ja jossakin näkymättömissä niiden juuret kietoutuvat yhteen. (KK, 62.)

Lumin muistikirjassa paljastuu asioita Lumin elämästä lähellä kirjoitushetkeä, mutta myös kaukaisemmilta ajoilta, nuoruudesta, maapallolta, ensitapaamisesta Solin kanssa ja yhdessä elettyistä hetkistä. Lumin tekstit ovat pitkiä, ja ne sisältävät myös suoria lainauksia keskusteluista toisten ihmisten kanssa. Monet menneisyyden kuvaukset kertovat Lumin edesmenneestä parantajaopettajasta Vivianista. Toisin kuin lähimenneisyyden dialogeissa, kaukaisen menneisyyden kuvauksissa Lumi ei käytä lainausmerkkejä, ikään kuin muistot olisivat liian kaukaisia suoriksi sitaateiksi. Lumin diskurssin tulkinnassa on hyvä huomioida kerronnan epäluotettavuus ja subjektiivisuus. Lisäksi hän pitää Solia tekstinsä ensisijaisena yleisönä, joten hän kirjoittaa vain sen, mitä hän haluaa kumppaninsa tietävän. Asioiden yksityiskohtainen kuvaus on haastavaa, vaikka Lumi kertookin, että hänellä on “poikkeuksellisen tarkka muisti” (KK, 140). Lumi kirjoittaa muistoistaan subjektiivisesti juuri niin kuin hän haluaa niitä käsitellä. Spekulointi auttaa häntä elämään tunteidensa kanssa ja löytämään vastauksia ongelmiinsa: “Joskus kuvitelmat ovat totuutta tärkeämpiä. Eivät siksi, että ne peittävät sen, vaan siksi, että ne laajentavat totuutta ja tekevät sen mahdollisuuksista suurempia.” (KK, 82.) Lumi on tietoinen omasta subjektiivisuudestaan: “Nämä muistot ovat sinunkin, Sol. Mutta jokainen meistä muistaa toisin.” (KK, 235.)

Lumin intuitiivinen tapa käsitellä maailmaa liittyy myös hänen ammattiinsa. Parantajan työssä, joka perustuu shamanismiin, hän pyrkii hoitamaan potilaita

kulkemalla henkimaailmaan ja palauttamalla karanneen osan sielusta takaisin sairastuneelle ihmiselle. Hänellä on oma sielueläimensä, ilves, joka auttaa häntä tehtävässä. Lumin kaikki havainnot ja tiedot eivät ole tieteellisesti selitettävissä. Henkimaailma on osa Lumin kokemusmaailmaa: "Ei ole tavatonta, että herään ääniin, jotka eivät ole tästä maailmasta lähtöisin." (KK, 57.)

Solia etsiessään Lumi joutuu turvautumaan myös henkimaailmaan löytääkseen vastauksia kysymyksiinsä. Lumin henkimaailmassa matkustusta voidaan pitää analogisena fyysiselle avaruusmatkailulle. Transsissa hän pystyy matkustamaan pitkin henkimaailman avaruutta niin pitkälle kuin hän uskaltaa mennä. Liian syvälle matkustamisella on kuitenkin seurauksia: "On paikkoja, joista on pysyttävä poissa; niistä piirretyt kartat ovat aukkoja täynnä. Jos en palaa ajoissa, henkeni jää harhailemaan toisiin maailmoihin, [--] kunnes aineellinen ruumiini tässä maailmassa kuihtuu ja haippuu." (KK, 279.) Henkimaailmassa matkustavan on aina lopulta palattava kehoonsa eli sielunsa kotiin. Käydessään epätoivoiseksi Lumi kulkee liian pitkälle transsiin selvittääkseen Solin olinpaikan. Matkan hinta on suuri, sillä vaikka hän palaa kehoonsa, hänen sielueläimensä haavoittuu ja katoaa. Solin olinpaikasta paljastuu vain sirpaleita, joista Lumi kirjoittaa listan (ks. liite 4). Hänen etsii muistoistaan tietoja, joilla olisi mahdollista päätellä, millä taivaankappaleella Sol voisi olla. Muistikuvat löydettyään hänen täytyy selvittää, miten ne on tulkittava. Toiveet ja kaipaus tekevät muistamisesta haastavampaa, sillä mieli haluaa tulkita kuvat niin, että ne tekisivät vähiten kippeä: "Muisti tahtoo muokata toden tarinaksi ja muuntaa näkemänsä toiseksi jo sitä tallentaessaan." (KK, 296.)

Lumin diskurssin tyyli ja kuvakieli kertoo niin hänen tunteistaan kuin hänen historiastaan. Hän on kotoisin Maasta, mutta sieltä lähdettyään ja Solin tavattuaan hän on asunut Solin kanssa milloin Marsissa, milloin sylinterikaupunki Fuxilla tai Nüwalla. Kodin käsite ei ole hänelle yksiselitteinen, sillä tietty vakaa olinpaikka puuttuu hänen elämästään. Kerronnan kuvakieli on monipuolista. Se sisältää viittauksia paikkoihin, joita hän on nähnyt eri puolilla aurinkokuntaa. Tärkeimmäksi maisemaksi nousee kuitenkin suomalainen luontokuvasto ja metsä, jolla on Lumiin myös oloa helppottava vaikutus:

Istuin joutsenen selässä, ja taivas taittui ja polku kohosi tähtiin. Avaruuden ja puunrunon ja toisen maailman tasangon takana nousi metsä, jonne joutsen kuljetti minut.

Aurinko siilautui lehtien ja tuulen muotoja myötäilevinä kuvioina polulle ja varpujen vihreyteen. Täällä särky ja palelu hellittivät; tunsin oloni lähes terveeksi. (KK, 338.)

Aurinko ja kasvit ovat terveyttä ja hyvinvointia ilmaisevaa kuvakieltä, jotka liittyvät Solin henkilöhaamoon, hänen nimeensä ja ammattiinsa. Lisäksi ne assosioituvat terveeseen luontoon maapallolla, mikä sitoo Lumin tunteita solastalgisiin kokemuksiin (ks. myös luku 4.1). Avaruuden maisemien pimeys ja kylmyys ovat puolestaan analogioita negatiivisille tunteille ja pahoille aavistuksille: "Avaruuden tumma viima kävi lävitseni. [--] Jäähän suljetut meteoriitit kieppuivat sisälläni, lähestyivät pimeässä

terävänä parvena. En halunnut jäädä niiden kanssa yksin.” (KK, 110–111.) Varjot ovat Lumin diskurssissa toistuva kuva muistelun ja menneisyyden sirpaleiden keräämisen yhteydessä: “Lempituolisi huoneen päädyssä oli varjojen verhoama, Sol, ja niiden keskellä istui aaveesi toisesta ajasta. Se katseli meitä.” (KK, 251.)

Lumin kerronnassa vaikuttaa suomalaisuus, ja henkimaailman yhteydessä lisäksi kalevalainen kuvasto. Vivianin ja Lumin sielueläimet, joutsen ja ilves, ovat suomalaisia (tarinamaailmassa sukupuuttoon kuolleita) lajeja, ja joutsen on Suomen kansallislintu. Joutsen assosioituu myös myyttiseen Tuonen joutseneen. Lumin kuvaus nuoruudessaan kokemastaan sielun sairaudesta muistuttaa Kalevalan tarinaa Lemminkäisen kuolemasta Tuonen joessa: “Linnut repivät minut palasiksi ja sirottelivat palaset suohon. Palaset hukkuivat tummaan veteen, pimeään, mutta kimaltava lanka alkoi punoa niitä yhteen jälleen, ja kipu kaikkosi.” (KK, 85.) Teoksen maailmassa viitataan myös muiden kulttuurien myyttisiin perinteisiin, kuten sumerialaiseen mytologiaan (ks. luku 4.1).

Luonnonmaisemien ja myyttien ohella viittaukset menneisyyden populaarikulttuuriin ja tuotteisiin luovat nostalgisia tunnelmia. Lumi kuvaa Kuussa asuvan potilaansa huonetta:

[Seinille] oli kiinnitetty sinitarralla vanhojen elokuvien julisteita: *Avaruusseikkailu 2001*, *Apinoiden planeetta*, *Solaris*, *Godzilla*, *Galaxy Quest*. (Sinitarran keksijä olisi epäilemättä mielissään hengentuotteensa avaruuden valloituksesta ja pitkäikäisyydestä, jos tietäisi.) Oli hiljaista. Ei sittenkään: jostain etäältä, kuin syvältä maan alta, kuului musiikkia. Hidasrytmistä, ehkä jazzia. Klassista tuntematon korvani sijoitti sen intuitiivisesti jonnekin 1900-luvun alkuvuosikymmeneihin. (KK, 331.)

Tarinamaailmasta rakentuu sekalainen yhdistelmä uutta ja vanhaa, luonnollista ja urbaania, mikä sekä vieraannuttaa että tuo maailmaa tutuksi lukijalle. Elokuvat saattavat olla nostalgisia jo tässä ajassa. Kulttuurituotteiden kuvittelu vuodelle 2168 saati 2300-luvulla julkaistuun kirjaan lisää nostalgiaan erityisen aikahypyn. Nostalgiset esineet ovat myös menetyksen symboleja. Potilaan menehtyessä sairauteensa antiikkinen gramofoni lakkaa soimasta: “Gramofoni oli soittanut levyn loppuun ja neula kiersi kiekkoa hiljaisuudessa.” (KK, 349.)

3.3 Henkilöiden välinen viestintä

Teoksessa keskeisin henkilöiden välinen viestintä tapahtuu Lumin ja Solin välillä. Sol on tarinan tapahtumien kannalta ratkaiseva henkilö. Suurin osa Solin henkilöhistoriasta rakentuu Lumin muistojen ja ajatusten kautta. Solin oma diskurssi tulee kuitenkin suoraan esille sähköpostiviesteissä, televisiohaastattelussa ja lopun tunnustavassa paperikirjeessä. Ne kaikki täydentävät Lumin kertomusta Solista. Käy lopulta ilmi, että Lumi tietää kumppaninsa historiasta ja tekemisistä vähemmän kuin hän oli arvannut.

Lumin viestintään verrattuna Solin diskurssi vaikuttaa sähköpostiviestien perusteella varsin vastakohtaiselta. Hän on luonnontieteilijä, taustaltaan marsilainen, ja hän havainnoi maailmaa eri tavalla kuin henkimaailmassa matkustava Lumi. Teoksen alun sähköpostiviesteissä Sol on hyvin niukkasanainen. Lumin pitkien kirjeiden ja Solin lyhyiden sähköpostiviestien välillä on kontrasti, joka vaikuttaa myös teoksen aikarakenteeseen. Lyhyt ja nopealukuinen sähköpostiviesti tuntuu erilaiselta pitkän kirjeen jälkeen, jonka kirjoittamiseen Lumi käyttää runsaasti aikaa ja jonka lukemisessakin kestää kauemmin.

Tyylien eroavaisuus luo henkilöiden välisen analogian, joka korostaa kummankin henkilön piirteitä. Solilla on marsinenglantilainen akateemikon puhetapa, ja hän käyttää vaikeita sivistyssanoja ja fraaseja, kuten ”pompöösejä egojamme” (KK, 370) ”privilegioista hyötymisen” (KK, 371) sekä ”frustraationi oli pohjaton” (KK, 374). Typografiallakin on merkitystä siinä, miten Solin henkilöahmo välittyy tekstistä. Lumin tekstien kirjasintyyppi eroaa sähköpostiviestien kirjasintyypistä, jonka ulkonäkö assosioituu tekniseen ja suoraviivaiseen ajatteluun. Solin viestit ovat tietoturvan vankin vuoksi lyhyitä ja salaperäisiä. Kaikissa teoksen sähköpostiviesteissä käytetään vähintään ”maksimitason” suojausta (ks. liite 3). Yksi poikkeuksellisen pitkä sähköpostiviesti Solilta on jopa “[e]rikoissuojattu (vaatii salasanan)” (KK, 298). Sol lähettää osan viesteistään lisäksi nimettömänä. Tietoturvasuhteet vaikeuttavat entisestään viestintää, joka on etäisyyksien vuoksi jo valmiiksi haastavaa. Sol kuitenkin ottaa Lumia varten joitakin riskejä. Vaikka Solilla on kiire ja hän on vaikeassa tilanteessa, hän haluaa pitää puolisonsa ajan tasalla. Sol ilmaisee rakkauttaan Lumia kohtaan esimerkiksi sydänsymbolilla, kun aikaa ja mahdollisuuksia ei ole enempään (ks. liite 3).

Vastakohtaisuuksista huolimatta Lumin ja Solin välille tulee tarinan edetessä yhä enemmän yhtäläisyyksiä. Kun Sol viimein kirjoittaa pidemmän sähköpostiviestin, hän mukaillee Lumin tyyliä: ”Tartun käteesi etäisyyden yli. Ikkunoiden ulkopuolella sinisessä hämärässä putoilee kevyt lumisade. Sen takana puutarhan vihreä vetäytyy varjoihin. Hautaa jotakin ruusukvittenin juurelle puolestani, Lumi.” (KK, 154.) Luonnon ja etäisyyksien kuvaus sekä Lumin puhuttelu viestin lopussa osoittavat kiintymystä ja arvostusta Lumin tapaan kommunikoida ja havainnoida maailmaa. Lumi saa teoksen viimeisenä viestinä Solilta poikkeuksellisen paperikirjeen, jossa tämä tunnustaa totuuden suhteestaan Kivenkääntäjiin. Myös kirjasintyyppi muuttuu samaksi kuin Lumin muistikirjassa. Side henkilöiden välillä vahvistuu tekstin visuaalisuuden, tyylin ja sisällön myötä, vaikka he eivät välttämättä tapaa enää toisiaan fyysisesti.

Sol antaa Lumille vihjeitä monimerkityksisillä ilmauksilla sekä viittaamalla sisäpiirin juttuihin ja muistoihin. Sol vihjaa katoamisensa yhteydestä Kivenkääntäjiin: ”Arvaan, että tähän asti et ole jättänyt ainuttakaan kiveä kääntämättä.” (KK, 153.) Kuunpäivän talo on Solin aloittama ajatusleikki: ”*Kun menen yksin vuoteeseen, ajattelen meidät taloon, jonka puutarhaan paistaa aina kaksi täysikuuta siniseltä taivaalta*, kirjoitat. Siellä käyn viereesi nukkumaan.” (KK, 170; alkuperäinen kursiivi.) Kuunpäivän talosta tulee kummallekin henkilölle tärkeä paikka, jossa he voivat viettää aikaa toistensa

kanssa. Kun ei ole pysyvää asuinpaikkaa, ajatuksissa säilyvään kotiin voi aina palata. Ajatus muuttumattomasta kodista on nostalginen. Eräessä viestissä Sol antaa Kuunpäivän taloon liittyvän vihjeen, joka on myös tietoturvallinen tapa kommunikoida: "Muista sininen huone Kuunpäivän talossa." (KK, 59.) Ainoastaan Lumi tietää sinisen huoneen olevan peilisali, ja hän ymmärtää etsiä hotellin peilistä salakirjoitusta, joka paljastaa Solin seuraavan olinpaikan. Dokumenttikokoelma "Kuunpäivän kirjeet" on nimetty Kuunpäivän talon mukaan, mikä tähdentää kotiin kaipuun teemaa.

Sähköpostiviestintää käydään myös sivuhenkilöiden kanssa, jotka osallistuvat kadonneen Solin etsintään. Viestinnän tyyli ja reaktiot tapahtumiin ovat erilaisia, mutta jokaisesta Lumia auttavasta henkilöstä välittyy kuitenkin omanlaisensa sympatia Lumin elämäntilannetta kohtaan. Yhteisöllä on suuri merkitys tunteiden käsittelyssä. Avaruudessa asuvilla ihmisillä vaikuttaa olevan yhteinen käsitys elämän vaikeudesta, mikä johtaa solidaarisuuteen (ks. myös luku 4.2). Enisasta, jolta Lumi aluksi vain pyytää palvelusta, tulee lopulta tärkeä tuki Lumille: "Olet ollut ystävä avaruudessa, jossa olemme kaikki yksin." (KK, 368.) Solin perhe, johon kuuluu äiti Naomi ja sisar Ilsa, ovat henkilöitä, jotka samaistuvat Lumin kaipuuseen. Ilsa ei ole Lumin kanssa kovin lämpimissä väleissä, ja hän vaatii Lumilta ehdotonta siisteyttä tämän ollessa vierailulla kissansa kanssa. Hän silti osoittaa hyväntahtoisuutta olemalla avuksi kissan hoidossa: "Vie Ziggy suoraan alakerran kylpyhuoneeseen. Siellä on kissanruokaa, kirppulääkettä (ohjeet annosteluun pullon kyljessä) ja tuholaissuihkettä." (KK, 211.) Naomin kanssa Lumilla on rakkaat välit, mutta Naomi ei kaunistele toivonsa puutetta Solin paluun suhteen.

Poliisikonstaapeli Jenny Owoeye on Lumiin yhteydessä ainoastaan Solin etsinnän puolesta, mutta hänen kommunikaationsa on kuitenkin hyvin humaania: "PS. Tomaatit keittiössänne eivät kuulemma näyttäneet kovin hyvinvoivilta, joten annoin kotietsinnän suorittaneille etsiville luvan laittaa kastelujärjestelmän uudelleen päälle." (KK, 266.) Teoksessa on vain yksi sähköpostiviesti, joka ei ole Lumin lähettämä tai vastaanottama. Owoeye lähettää sen konstaapeli Tim Liangille. Sekin osoittaa ajattelvaisuutta Lumia kohtaan: "Olisin kiitollinen, jos voisit varmistaa, että Lumi Salolla on kaikki hyvin. Hän ei vastaa yhteydenottoihini." (KK, 283). Viestin lopussa Owoeye kiittää Liangia lempeästi "osuvasta ruutusarjasuosituksesta – lapseni ovat aivan koukussa *Aavesoturi Liun ihmeellisiin seikkailuihin*, ja puolisonikin katsovat sitä mielellään" (KK, 283). Vaikka tarinamaailma välittyy kerronnasta vaikeana ja jopa katastrofaalisena, henkilöiden diskurssit välittävät ensisijaisesti tahtoa tehdä hyvää ja pitää huolta toisistaan.

4 EKOKRIISI JA TUNTEET KUUNPÄIVÄN KIRJEISSÄ

4.1 Solastalgiset kokemukset

Pohjimmaisena syynä henkilöiden välisiin etäisyyksiin on ekokriisi ja sen aiheuttama tarve muuttaa toisille taivaankappaleille. Avaruuden suuruus ihmiseen verrattuna esitetään Lumin kerronnassa toistuvasti jollain tapaa epäluonnollisena – ihminen yrittää sopeutua suurempaan mittakaavaan kuin mihin hänen aivonsa on tarkoitettu. Välimatkat ovat käsittämättömiä ja vaikuttavat niin suurilta, että fyysinen yhdessäolo Solin kanssa alkaa tuntua mahdottomuudelta: “Ajatuksissani voit olla missä vain, kaikkein mahdottomimmissakin paikoissa. Tässä.” (KK, 175.) Toinen ihmisissä levottomuutta aiheuttava seikka on olosuhteiden keinotekoisuus. Vaikka kupolikaupungit onnistuvat jäljittelemään Maata varsin hyvin, jokin tuntuu olevan pois paikaltaan: “Kun silmäni seurasivat valokiiloja, jotka suodattuivat himmeän lasin ja kukkivien oksien lomitse, lävitseni kulki aistimus, joka oli yhtä aikaa pehmeä ja terävä. Hetken ajan tunsin olevani kotona. Hetki ei kestänyt.” (KK, 21–22.)

Luontoon liittyvät yksityiskohdat punovat ekokriisin teemaa tarinan ympärille. Ne assosioituvat solastalgisiin kokemuksiin silloinkin, kun ei suoraan puhuta kaipuusta maapalloa kohtaan. Esimerkiksi tähtialuksella matkustaessaan Lumi kaipaa tuoreiden hedelmien syömistä, mikä kertoo kaipuusta johonkin luonnolliseen ja orgaaniseen ympäristöön, joka on pelkkää rakennettua koneistoa. Maapallolta hävinneiden lajien maininnat muistuttavat kotiinpaluun mahdottomuudesta. Todellisessa maailmassa yhä elinvoimaisesta kuusesta on romaanissa jäljellä vain rippeitä: “Rasia oli pieni [--] ja jostakin Maan kadonneesta puulajista tehty, ehkä kuusesta. Tunsin puussa hennon pihkan tuoksun.” (KK, 35.) Ilsan huoneessa ekokriisi soi tarinan taustamusiikkina: “*Qui peut dire où vont les fleurs?*” lauloi matala naisääni kaiuttimissa.”

(KK, 31; alkuperäinen kursiivi.) Suomeksi “Minne kukat kadonneet” -nimisen laulun lainaus viittaa tekstissä samanaikaisesti sekä ekokriisiin että nostalgiseen kulttuuriin.

Ihmisen keho on kulkenut kauas alkukotiplaneetasta. Ehkä juuri siksi kaipuu maapallopille ilmenee ruumiillisena kokemuksena, “alkukotisyndroomana”, jota myös Lumi ammatissaan pyrkii hoitamaan:

Olen nähnyt sen potilaissani. Marsissa syntyneet ja kasvaneet ihmiset kaipaavat Maata. Horisonttia, avomerta, taivasta ja aurinkoa. [--] Parantajat uskovat, että se on yksi sielunsairauden syistä. Sielu pyrkii vaeltamaan kohti kotia, josta se on raastettu pois. (KK, 204–205.)

Kun Lumi matkustaa Maasta pois, hänellä on fyysisen kivun kaltaisia tuntemuksia:

Selkeimmin muistan lähdön avaruussatamasta, painovoiman, joka rusensi minut penkkiin ja hämärsi näön, kuin Maa olisi takertunut minuun ja puristanut minut tiukasti syliinsä: *älä mene, älä mene*. Ja lopulta leijuvan keveyden, kun puristus hellitti. Siihen sekoittui surua, fyysisen kivun kaltaista, kun ensimmäisen kerran katsoin aluksen ikkunan läpi avaruudessa hohtavaa Maata. (KK, 92–93; alkuperäinen kursiivi.)

Samalla maapalloa personifioidaan – Lumista tuntuu kuin äiti Maa haluaisi pitää hänet lähellä. Hän kuvaa planeettaa kuin se voisi tuntea ihmisen tavoin kipua, surua ja lohtua: “Tältä etäisyydeltä [Maassa] ei näy ainuttakaan arpea. Minusta näyttää, että jos ojentaisin käteni, voisin silittää sen pintaa, silittää sen uudelleen uneen.” (KK, 7–8.) Kun maapallo joutuu karanteeniin ja matkustusyhteydet sinne taukoavat, Lumi ilmaisee sen metaforalla “napanuora kohtuplaneetalle on katkaistu” (KK, 357).

Kotiinpaluun mahdottomuus on teoksessa toistuva motiivi. Kun ihminen on kerran muokannut ympäristöä, se on muuttunut peruuttamattomasti: “Menneisyys on tie, jonka olemme tehneet maisemaan. Kartan voi piirtää uusiksi, mutta vuorta ei voi muuttaa mereksi tai merta autiomaaksi, ihmisen jälkiä ottaa pois sieltä, minne ne on kerran jätetty.” (KK, 254.) Solastalgisiin kokemuksiin liittyy toisaalta kaipaus menetettyyn luontoon, toisaalta vaikeus luopua ympäristön vuoksi joistakin ihmisten elämänlaatua parantavista etuoikeuksista. Vivian opettaa Lumille kohtuuden merkitystä sielumatkustuksessa: “Mikään ei ole kiellettyä, mutta kaikella on seurauksia.” (KK, 257) Ohje pätee myös ekokriisiin: jos luonnonvarojen kulutus menee liian pitkälle, ihminen kärsii lopulta itse. Lainaus Eino Leinon helkavirrestä tiivistää ajatuksen: “*Pahoin tein ma, Maa, sinulle, / pahoin teit sa, Maa, minulle.*” (KK, 305; alkuperäinen kursiivi.)

Samankaltainen opetus on sumerialaisessa myyttimukaelmassa “Inanna ja Korppi”, joka myös on liitetty dokumenttikokoelmaan. Kertomuksessa mies nimeltä Šukaletuda tuhoaa jumalatar Inannan puutarhan ja raiskaa hänet. Kun Inanna kysyy, miksi, Šukaletuda vastaa: “Koska halusin, ja koska voin.” (KK, 164.) Inanna rankaisee Šukaletudaa karkottamalla hänet taivaalle, minkä jälkeen luonto virkoaa jälleen. Sisäkertomus toimii allegoriana sille, mitä romaanin ihmiskunnalle on seurannut Maan

turmelemisesta. Kivenkääntäjät kutsuvat projektiaan nimellä Inanna, ja he käyttävät myytistä peräisin olevaa virkettä mottona: "Maa herää ja kivet puhuvat, ja pimeä väistyy vetten päältä." (KK, 164.)

Solastalgiset kokemukset motivoivat osittain Kivenkääntäjien aktivismia. Inanna-projektia suunnitteleva ryhmä haluaa nähdä Maan luonnon jälleen entisessä elinvoimaisessa loistossaan. Lisäksi aktivismiin liittyy ihmiskunnan puolesta koettu syyllisyys. Solista tuntuu tärkeältä hyvittää Maan luonnonvarojen hyväksikäyttö, joka on ainoastaan pahentunut avaruussiirtokuntien perustamisen jälkeen. Sol puhuu dokumenttikokoelmaan liitetystä televisiohaastattelussa: "Mars on kaiken velkaa Maalle. Olimme pitkään täysin riippuvaisia maapallon resursseista ja selviydyimme ainoastaan niiden ansiosta. Marsin vauraus ja hyvinvointi perustuvat systemaattiseen Maan luonnonvarojen hyväksikäyttöön." (KK, 48.)

Kivenkääntäjien tempausta pidetään terroristisena ja tuomittavana, sillä se sulkee Maan karanteeniin. Luonnon vahvistaminen tapahtuu siis ihmisyksilöiden kustannuksella, kun heiltä viedään mahdollisuus lähteä maapallolta tai palata sinne. Keskeinen kysymys on, mitä aktivistit ovat valmiita uhraamaan ihmisiltä Maan ekosysteemien hyväksi. Tietyllä tapaa Kivenkääntäjien toiminta on nostalgisen kulttuurin vastakohta, sillä he vaativat muutosta siihen, miten yhteiskunta on tottunut toimimaan. Ennen Inanna-projektia he ovat sabotoineet esimerkiksi kaivostyömaita istuttamalla koneisiin nopeasti kasvavia kasveja sekä maalaamalla iskulauseitaan siemeniä ja itiöitä hyödyntävillä "biograffiteilla" (ks. liite 2). Heidän toimintatapansa osoittavat, mitä tapahtuisi, jos luonto ottaisiakin tilaa ihmisiltä. Tällainen käänteinen aselma koetaan radikaalina.

Se, mitä Sol on valmis uhraamaan, ei ole hänelle helppo kysymys: "Kun käsillä oli tekojen hetki, huomasin, etten enää ollut varma valinnoistani." (KK, 375.) Puhdistavan levän päästäminen maapallon meriin on yhtä lailla peruuttamaton, luontoa muokkaava teko kuin esimerkiksi myrkyt levittäminen meriin. Vain se, että keksintöriskeistä huolimatta toimii, oikeuttaa seuraukset, kuten sen, että Sol saattaa joutua Lumista lopullisesti erilleen: "[--] kun katson elämää, joka kasvaa meren pohjia pitkin ja antaa koko planeetalle uudet keuhkot, en osaa tuntea pelkkää surua siitä, miten asiat ovat." (KK, 376.) Solin analoginen nimi vahvistaa hänen rooliaan kertomuksessa: Auringo tuo elämän maapallolle. Myös helkavirren nimi "Auringon hyvästijättö" saa symbolisen merkityksen Solin hyvästijättönä.

4.2 Kriisissä selviytymisen keinoja

Ekokriisi ei ole ainoastaan ekologinen kriisi, vaan se on ihmisille kokonaisvaltaisesti fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen kriisi. Elämä avaruudessa ylipäättään on riskialttiimpaa ja vaarallisempaa, ja se vaatii teknologialta valtavasti tarkkuutta ja

huolellisuutta. Tieteisromaanin teknologinen edistyneisyys mahdollistaa ihmisille asuinpaikkoja, jotka ovat niin lähellä Maan olosuhteita kuin suinkin. Vaikka keinotekoinen ekosysteemi voi herättää levottomuutta ja koti-ikävää todellista Maata kohtaan, sylinterikaupungit ja niiden puhtaat metsät, pellot, puutarhat ja eläimet ovat utopistisia järjestelmiä. Ihmiset ovat kehittäneet teknologiaa ekologisemmaksi, jotta se palvelisi elämää avaruudessa energiatehokkaasti. Tulevaisuuden teknologia on menestyksellistä siksi, että se tyytyy vähempään. Nykyaikana hienoiksi koetut teräväpiirtonäytöt ovat tarinamaailmassa aikansa eläineitä: "Vaikka en koskaan kertonut hänelle, että minulla oli koti-ikävä, hän varmasti tiesi, koska eräänä päivänä hän vei minut [observatorioon]. Se oli jo silloin vanhanaikainen, pelkkiä valkoisia pintoja ja leveitä, energiaa vieviä teräväpiirtokosketusnäyttöjä." (KK, 191.)

Erilaiset yritykset ja palvelut auttavat helpottamaan ihmisten elämää solastalgisten kokemusten kanssa. Se on samalla elinkeino. Kapitalistinen talousjärjestelmä jatkuu avaruudessa, ja nostalgiset hankkeet ja tuotteet tekevät voittoa. Lumi pääsee näkemään observatoriosta Maan ja Kuun kaukoputkella maksua vastaan. Myös lomamatkailu Maahan on ympäristötuhoista huolimatta tuottoisaa. Dokumenttikokoelmassa on liite "Maa-matkat Oy:n" matkaesitteestä, joka mainostaa nostalgisia aktiviteetteja "Lontoiden lomasaaristossa" (Lontoo on jakautunut useaksi saareksi merenpinnan nousun myötä):

Voit aloittaa päiväsi viktoriaanisessa Lontoossa, kulkea siellä Viiltäjä-Jackin ja Sherlock Holmesin jalanjäljissä ja ratkaista kuningattaren kadonneen kaulanauhan arvoituksen. Voit siirtyä köysiradan kuljettamana lounaalle Euroopan suurimpaan kelluvaan ostoskeskukseen ja jatkaa sieltä British Museumiin [--] tai johonkin kymmenistä muista museoista – Lontoilla on jokaiselle jotakin tarjottavaa. (KK, 307–308.)

Nostalgian eri puolet ja eri arvomaailmat näkyvät yhteiskunnan tieteellisessä ja kaupallisessa kehityksessä. Toisissa tuotteissa ja palveluissa korostuu ekologisuuden vaaliminen, toisissa taas vanhan kulttuurin ja kulutustottumusten säilyttäminen. Nostalginen teknologia onnistuu säilyttämään eläviä asioita yhä paremmin niiden kuoleman jälkeen. Toisaalta kuvaukset lomanvietosta jälkiapokalyptisessä Maassa luovat myös eräänlaista makaaberia tunnelmaa. Esimerkiksi Lontoon "valotauluissa kauan sitten kuolleet rocktähdet mainostavat virtuaalikonsertteja" (KK, 313), koska eläviä rocktähtiä ei enää ole.

Terapeuttiset hoitopalvelut ja hankkeet helpottavat ihmisten elämää kriisissä. Kuussa on "Tuonpuoleisen puhelin" -niminen taideterapiateos, jossa vierailija voi käydä puhumassa antiikkisessa puhelinkopissa jollekin, jonka on menettänyt. Marssissa on saattohoitokoti, jonka jokaisesta ikkunasta näkyy puita potilaita rauhoittamaan. Myös Lumin elinkeino parantajana perustuu solastalgisten kokemusten hoitoon. Ammatti suojelee häntä itseäänkin alkukotisyndroomalta samalla, kun hän hoitaa sairaita. Henkimaailma visualisoituu jokaisella parantajalla eri tavalla, ja Lumin kokemus on vahvasti yhteydessä luontoon. Näin hän pääsee liikkumaan mielensä luonnonmaisemissa milloin tahansa.

Oloa helpottavat tavat voivat kuitenkin koukuttaa. Kun Lumi menee transsiin, hän kohtaa houkutusta jäädä muistoihinsa. Erityisesti romaanin lopussa, kun Lumi ei ole nähnyt Solia pitkään aikaan, Lumi kokee vetoa jäädä muistojensa maailmaan:

Siellä oli jokainen hetki, jonka halusin säilyttää ikuisesti. Kehoni kuihtuisi Quinin huoneessa, mutta hän ei tietäisi sitä enää, eikä kukaan muukaan: kaikkein vähiten minä itse. Minä kulkisin kanssasi Fuxin metsissä ja lepäisin sylissäsi, Sol, ja voisin olla Maassa vanhempieni luona milloin halusin, vain niissä hetkissä, jotka itse valitsisin.

Minun ei koskaan tarvitsisi lähteä enää yhdestäkään kodista. (KK, 344.)

Lumi päätyy kuitenkin tekemään ikonisen valinnan – jollainen on tunnettu etenkin tieteiselokuvasta *The Matrix* – palata valvetilaan, vaikka elämä siellä on vaikeampaa. Toivo rakkaiden ihmisten kohtaamisesta ja mahdollisuudesta tehdä jotakin merkityksellistä todellisessa maailmassa auttaa Lumia vastustamaan houkutusta. Ihmisten välisellä ystävyydellä ja solidaarisuudella on ratkaiseva merkitys Lumin tarinassa (ks. luku 3.3).

Niin Lumilla kuin Solilla on työ, joka on merkityksellinen ihmisten hyvinvoinnin kannalta. Kumpikin auttaa omalla tavallaan ihmisiä selviytymään ekokriisissä ja parantamaan heidän elämäänsä. Samalla lailla ympäristöaktivismi on tapa toimia yhteisten ja tärkeiden asioiden eteen. Kun Solilla on suuria toiveita maailman parantamisesta, Lumi pohtii:

Merkitystä on sillä, olemmeko valmiita tekemään hidasta ja vaivalloista ja turhauttavaa työtä asioiden parantamiseksi vähä vähältä. Vaikka tiedämme, ettemme tule näkemään sen tuloksia. Vaikka toiset kyseenalaistavat sen mielekkyyden. Se määrittelee, keitä olemme. (KK, 190.)

Asioiden tekeminen yhdessä auttaa kriisissä selviytymisessä, samoin asioista puhuminen ja kirjoittaminen. Huumorilla ja satiirillakin on osansa vaikeiden tunteiden käsittelyssä. Pitkällä junamatkalla Lumi purkaa tympäänymistään sarkastisella kirjeen aloituksella:

25.3.2168

Juna, jne jne., loputon eloton maisema vihamielisellä taivaankappaleella jolle ihmisen ei olisi kuunaan kannattanut jalkaansa laskea, mutta lajillemme tyypillinen hybris ei tunne rajaa (KK, 195; alkuperäinen kursiivi.)

5 PÄÄTÄNTÖ

Kuunpäivän kirjeet kertoo tuhoisasta ekokriisistä, joka on pakottanut ihmiset muuttamaan pois Maasta. Samaan aikaan se kertoo ihmiskunnasta, joka on onnistunut turvaamaan selviytymisensä pidemmälle tulevaisuuteen ja jättämään edistyksensä merkit avaruuteen. Teoksen ainakin 2300-luvulle asti sijoittuva kehys luo utopistisen ja toiveikkaan kuvan tulevaisuuden teknologian edistyksestä.

Kerronnan rakenne tukee tarinamaailman nostalgista kulttuuria. Dokumenttikokoelma on itsessään muistomerkki niin Lumin henkilökohtaisista kokemuksista kuin laajemminkin ihmiskunnan historiasta. Romaani ei silti kuvaa teknologiaa vastauksena ekokriisin aiheuttamiin ongelmiin, vaikka kapitalistisen yhteiskunnan kannalta se olisikin yksinkertaisinta. Elämän jatkumisen turvaamiseksi on eletävä kohutuullisesti ja luonnolle tilaa antaen. Tarinamaailman ympäristöaktivismi perustuu koskemattomuuden periaatteeseen, joka määrittää dokumenttikokoelmaan lisätyssä artikkelissa: *“Olemme jo kuluttaneet yhden planeetan lähes loppuun. [...] Ainoa toivomme selviytyä lajina on kunnioittaa toisten taivaankappaleiden koskemattomuutta, ottaa vain sen verran tilaa kuin on ehdottoman välttämätöntä.”* (KK, 102; alkuperäinen kursiivi.) Luontokeskeinen ekofilosofia koetaan yhä radikaalina niin tarinamaailman yhteiskunnassa kuin reaalimaailman länsimaisessa kulttuurissa. *Kuunpäivän kirjeiden* kaltaisen ilmastofiktio mahdollistaa ekologisten asenteiden pohtimisen reaalimaailmassa.

Ympäristöteema on kaiken kaikkiaan sidoksissa kuolevaisuuteen ja merkityksellisuuden etsimiseen (Pihkala 2017, 71). Itärannan romaanissa ihmislajin kuolevaisuus on tullut tarinan henkilöitä lähelle. Taivaankappaleet, jotka eivät itse pysty ylläpitämään elämää, on valjastettu ihmisten käyttöön. Teknologian pettämisellä olisi hengenvaaralliset seuraukset. Maapallon ulkopuolella myös elämän mittakaavat ovat muuttuneet, ja merkityksellisyyttä on etsittävä huolimatta ihmisen pienuudesta avaruudessa. Taivaankappaleiden väliä matkustava Lumi on hyvin tietoinen kosmoksen äärettömyydestä:

[--] Europalla ihmiset kulkivat hiljaisissa jäänalaisissa kaupungeissaan, Enceladuksella asukkaat jotenkin jatkoivat elämäänsä huolimatta kaikesta, mitä siellä oli tapahtunut, Fuxi kiersi Marsia vaitonaisena aaveena. Marsissa puut kasvoivat ja vedet virtasivat ja ihmiset syntyivät ja rakastivat ja halusivat ja inhosivat ja kuolivat. Kaikkeudelle ei merkinnyt mitään, missä sinä kuljit, tai minä kuljin. (KK, 322.)

Teos nostaa esille ekokriisin psykologiaa ja yhteiskunnan suhdetta ekokriisiin. Ihmisen mieli keskittyy ympäristöasioissa lähellä oleviin ja näkyviin ongelmiin (Pihkala 2017, 26). Se selittää Marsin vastahakoisuuden auttaa Maassa asuvia ihmisiä. Lisäksi pitkään jatkuvaan ympäristötuhoon tottuu: "Ihmismieli muovautuu asioiden uuteen muotoon, kunnes se lakkaa olemasta uusi." (KK, 94.) Toiminnan suuntaa on vaikea muuttaa, kun sellainen on kerran valittu. Tieteisromaanissa korostuu teknologian merkitys, ja ihmisten edistysusko perustuu siihen. Yleinen tapa reagoida ympäristöongelmiin on jatkaa turvautumista teknologiaan, sillä "muuten edistyksen nimissä tehdyt uhraukset ovat olleet kestäättömän suuria" (Pihkala 2017, 107). Teoksen maailmassa ympäristöjärjestö Kivenkääntäjät edustaa kriittistä näkökulmaa yhteiskunnan toimintaa kohtaan. Avaruuden yhteiskunta asettaa kaikesta huolimatta edelleen ihmisen ympäristön edelle, mikä synnyttää radikaaliakin aktivismia.

Dystopia ja ilmastofiktio on yleinen genre nuortenkirjallisuudessa (Lahtinen 2023). Nuorten dystopioissa vaikuttaa usein aikuisten syyllisyys maailman tilasta ja huoli lasten tulevaisuudesta. Silti niiden päähenkilönä on usein lapsi tai nuori, joka pelastaa maailman. (Laakso 2020, 131.) *Kuunpäivän kirjeet* on sen sijaan pääasiassa aikuisille suunnattu romaani, joka käsittelee syyllisyyttä eri tavalla. Suuri osa Maan luonnosta on jo menetetty, ja nyt aikuisen tehtävä on korjata asia. 37-vuotiaan Solin keksintö vie maailman antroposeenista uudelle geologiselle aikakaudelle, jota kutsutaan antrobioseeniksi. Uutta aikakautta määrittelee "Maan ekosysteemien vähittäinen korjaantuminen" (KK, 378.) Vaikka Lumi ja Sol kärsivät henkilökohtaisia menetyksiä, tarinan lopetus on ihmiskunnan kannalta toiveikas. Itärannan ekokriisiä monipuolisesti käsittelevä teos voi herätellä etenkin aikuislukijoita ekokriisin ja sen herättämien tunteiden äärelle.

LÄHTEET

Primäärilähde

Itäranta, Emmi 2020. *Kuunpäivän kirjeet* [=KK]. Helsinki: Teos.

Muut lähteet

Albrecht, Glenn 2010. Solastalgia and the Creation of New Ways of Living. Teoksessa Pilgrim, Sarah & Jules N. Pretty (toim.). *Nature and Culture: Rebuilding Lost Connections*. London ; Washington, D.C.: Earthscan, 217–234.

Buell, Lawrence, Ursula K. Heise & Karen Thornber 2011. Literature and Environment. *Annual Review of Environment and Resources* 36(1), 417–440. <https://doi.org/10.1146/annurev-environ-111109-144855>.

Galway, Lindsay P., Thomas Beery, Klesey Jones-Casey & Kirsti Tasala 2019. Mapping the Solastalgia Literature: A Scoping Review Study. *International journal of environmental research and public health* 16(15), 2662. <https://doi.org/10.3390/ijerph16152662>.

Heise, Ursula K. 2010. Eco-Narratives. Teoksessa Herman, David, Marie-Laure Ryan & Manfred Jahn (toim.). *Routledge Encyclopedia of Narrative Theory*. London: Routledge, Taylor & Francis Group, 129–130.

Heise, Ursula K. 2019. Science Fiction and the Time Scales of the Anthropocene. *ELH* 86(2), 275–304. <https://doi.org/10.1353/elh.2019.0015>.

Herman, Luc & Bart Vervaec 2010. Postclassical Narratology. Teoksessa Herman, David, Marie-Laure Ryan & Manfred Jahn (toim.). *Routledge Encyclopedia of Narrative Theory*. London: Routledge, Taylor & Francis Group, 450–451.

Johns-Putra, Adeline 2016. Climate change in literature and literary studies: From cli-fi, climate change theater and ecopoetry to ecocriticism and climate change criticism. *WIREs Clim Change* 7(2), 266–282. <https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1002/wcc.385>.

Keskinen, Mikko 1993. Fiktio talon eteiset ja kynnykset. Peritekstit kirjallisuuden kommentaarina ja tulkintana. Teoksessa Ahokas, Pirjo & Lea Rojola (toim.). *Toiseuden politiikat*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 146–162.

Kreiswirth, Martin 2010. Narrative Turn in the Humanities. Teoksessa Herman, David, Marie-Laure Ryan & Manfred Jahn (toim.). *Routledge Encyclopedia of Narrative Theory*. London: Routledge, Taylor & Francis Group, 377–382.

- Laakso, Maria 2020. "We have to fix this world now". Hope, utopianism and new modes of political agency in two contemporary Finnish young adult dystopias. Teoksessa Contamina, Sandra, Kaisa Kaukiainen, Hanna I. Mäkelä, Elise Nykänen, Sanna Nyqvist, Juha Raipola, Anne Riippa & Hanna Samola (toim.). *Narratives of Fear and Safety*. Tampere: Tampere University Press, 115–135.
- Lahtinen, Toni 8.11.2023. Ilmastonmuutos nuortenkirjallisuudessa. Tutkimusnäkökulmia nuortenkirjallisuuteen -luentosarja. Lastenkirjainstituutti.
- Pietikäinen, Petteri 2013. *Hulluuden historia*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Pihkala, Panu 2017. *Päin helvettiä?: Ympäristöahdistus ja toivo*. Helsinki: Kirjapaja.
- Rabinowitz, Peter J. 2010. Audience. Teoksessa Herman, David, Marie-Laure Ryan & Manfred Jahn (toim.). *Routledge Encyclopedia of Narrative Theory*. London: Routledge, Taylor & Francis Group, 29–31.
- Rimmon-Kenan, Shlomith 1999. *Kertomuksen poetiikka*. (Suom. Auli Viikari.) Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Stockwell, Peter 2010. Science Fiction. Teoksessa Herman, David, Marie-Laure Ryan & Manfred Jahn (toim.). *Routledge Encyclopedia of Narrative Theory*. London: Routledge, Taylor & Francis Group, 518–520.
- Tammi, Pekka 1992. *Kertova teksti: Esseitä narratologiasta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Vihma, Antto 2021. *Nostalgia: Teoria ja käytäntö*. Helsinki: Teos.

LIITTEET

Liite 1. (KK, 59.)

Tarinamaailmassa käsin kirjoitettujen tekstien kirjasintyyppi. Lumin kirje alkaa päivämäärän ja kirjoituspaikan merkinnällä.

7.3.2168

*Juna jossakin Datongin ja Elysiumin välillä
Isidis Planitia, Mars*

Sol,

viestisi kilahti ruudulleni puolenyön jälkeen. Tuijotin sitä. Hotellihuoneen ilmastointi humisi vaimeasti. Seinällä hohotti ikkunaa jäljittelevä kuva valkorunkoisista koivuista, joiden lehdet liikahtelivat hämärässä, kun kevyt tuuli kulki niiden läpi: jostakin kaukaisesta ajasta ja paikasta vangittu näkymä, sen puut luultavasti kuolleet kauan sitten. Ziggy pesi tassuaan vuoteen jalkopäässä, kalusi jokaista kynttä kuin linnun luuta.

Ryhdyin koluamaan huonetta.

Liite 2. (KK, 263.)

Toimittajakertojan teokseen lisäämien dokumenttien kirjasintyyppi, joka eroaa hie-
man liitteen 1 kirjasintyyppistä. Kuvassa näkyy toimittajakertojan tapa viitata otsikon
jälkeen fiktiiviseen lähteeseen. Tekstikatkelma on osa biograffitin valmistusohjetta.
Kivenkääntäjät hyödyntävät kasveja, sieniä ja leviä aktivismissaan.

KUINKA VALMISTAA BIOGRAFFITI

Ekosabotaasin käsikirja. Datong: Moonstone Press 2140.

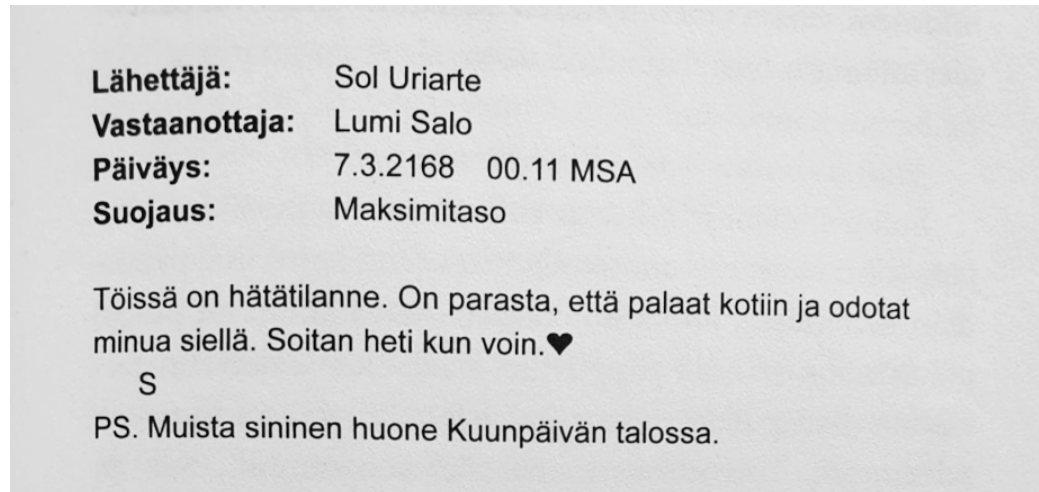
Tarvikkeet:

- sapluuna (ohjeet sapluunan valmistamiseen sivulla 36)
- bioväriä ja aktivointiliuosta
- annostelusuuttimella varustettu suihkupullo värin ruiskuttamiseen
- käsineet
- hengityssuojain

1. Aseta sapluuna tiiviisti pinnalle, johon haluat maalata tekstin tai kuvion. Pinnan ei tarvitse olla sileä. Useimmat biovärit tarttuvat hyvin metalleihin, lasiin, muoveihin, kiveen, puuhun, paperiin ja kankaisiin.
2. Pitele sapluunaa paikoillaan ja suihkuta bioväriä sen aukkoihin. Käytä hengityssuojainta ja käsineitä.
3. Poista sapluuna pinnalta. Tässä vaiheessa pinnalla ei näy juuri mitään, sillä biovärit koostuvat pääasiassa pohjana käytetyn organismin itiöistä tai siemenistä ja ovat värittömiä ennen aktivointia.
4. Suihkuta pintaan aktivointiliuosta.

Liite 3. (KK, 59.)

Teokseen liitettyjen sähköpostiviestien kirjasintyyppi. Sähköpostiviestin alussa on tiedot lähettäjistä, vastaanottajasta, ajankohdasta sekä suojauksesta, joka on yleensä "maksimitaso". Sol käyttää sydänsymbolia viestissään Lumille.

Liite 4. (KK, 282)

Lumin kirjoittama lista havainnoista, jotka hän muistaa Solin olinpaikasta nähtyään tämän henkimaailman välityksellä. Teksti on muistikirjan kirjeistä irrallinen päiväämätön lista, joka on kuitenkin säästetty dokumenttikokoelmaan.

